

BERAKO GIZON OSPETSUAK EUSKARAREN INGURUAN

Bera, 1980-VII-31

Aingeru Irigaray

Jaun andereak eta agintariak; agur xoil bat bukatzeko, hemen bildu zaratenoi, eta oroitzapen bat; lehenago herri maite honetako euskaldungoa laguntzen eta altxatzen izan direnendako. Neri ez doakit orain, sobera ezagun izenak aipatzeaz besterik hemen, bertze batek merezi duten bezala azaldu bide dituelakotz Berako lurraldea eta bai euskaltasuna ere sustatu dutenen egitateak;

...Aita Erroman Dornaku, hiztegilaria eta olerkalaria, Barojatarrak, Pedro Etchenique, Larramendi, Aita Errandonea, Latxaga, Seminario de Rojas euskaltzain propioa izana, Fagoaga kantaria eta bertze oraino.

Baina hemen azpimarratu nahi nituzke hoinbertze eta hain ongi Berako euskal bereiztasunak sustatu dituzten gazteak gaur egun, Ikastegietan edo besta - biltzarretan... eta baita ere euskal, hauek bere baitarik edatzen dutelako gure mintzaira maitea...

Halaz eta guztiz, gazte horiek goresmen bizienak merezi dituzte eta nihahurk gogotik eskeintzen neure aldetik.

Eta honekin, mila esker aunitz denoi, nereganako izan duzuen egonarria-rengatik.

* * *

Gaur nere esku utzi didaten gaiak honela dio: "Berako gizon ospetsuak euskararen inguruan".

Gai honetan, beratar gizon ospetsu frankok lekua izanen luke, baina hizaldino honetarako bi bakarrik beresi ditut: Aita Roman Dornaku Olaetxea eta D. Juan Errandonea Alzuguren.

Gainerakoak barka nazatela.

Lehenik Aita Romanez mintzatuko naiz:

Aita Roman 1877. urtean jaio zen Illekuetako Alzugaray-an. Familia pobre baten 12garren senidea. Haren gurasoak Berako Asiloan hil ziren. Haurtzaroan gorriak ikusi zituen; Kaputxino sartu zen eta gazterik misiotara jua zen. 40 urte baino gehiago misiolari ibili zen Filipina aldean. Azkeneko urteak Hondarrabian egin ondoren, orain dela 21 urte hil zen, 81 urterekin.

(Xehetasun gehiago jakin nahi duenak hor daukazue D. Joakin haren berri emateko.)

* * *

Erran bezala bere Herritik urrun ibilikatu zen beti, baina haren biotza non zebilen jakiteko, aski dugu haren eskutitzatara jotzea; haietan ikusiko dugu nolako atseginez aipatzen dituen Berako xoko guziek eta haurtzaroko lagunak.

Berekin batean xako bat ibiltzen omen zuen Berako lurraz beteta, eta ailegaten zen herri guzietan lur hartatik piska bat ixurtzen omen zuen Berako azia erein naharik edo...

Beti Beratarra eta beti euskalduna, bere lagun haundi Roman Achari, haserre egiten dio, Bera utzi ta Iruñera bizitzera joan delakoz.

Bere eskutitzatan, nahiz ia beti gaztelaniaz idatzi, lerro tarte guzietan euskal hitzak eta esaldiak sartzen ditu.

Axularren *Gero*, zuen bere libururik maiteena.

14 hizkuntzatan mintzaten zen: euskeraz, gaztelaniaz, latinez, grezieraz, hebraieraz, italieraz, frantsesez, ingelesez, bikol pampangoz, pagasina-nes, tagaloz, chamorroz, japonieraz.

Aitegaten zen tokietan, gramatika eta hiztegi bat uzten zuen, misiolari berriak hango hizkuntza errazago ikasteko.

200 liburu baino gehiago idatzi zituen.

Gauza aberats eta baliotsutzat dauzkate Washingtingo Kongresoko Liburutegian, gordeta.

Euskeraz edo euskerari buruz idatzitako batzuek hauek dira: euskerazko bertsu batzuegatik Buenos Airesen lehen saria irabazi zuen 1908. urtean.

— 40 urte geroago “Urte guziko apezten gogoetak” berak dioen bezala, Berako euskeran edo Axularren euskaran idatzia.

— Diccionario vasco-castellano, castellano-vasco.

— Badu bertze liburu bat oraindik argitaratu gabea bear bada interesgarria bere herritarrentzat: “Berako 100 gertaera”.

Ageri danez gizon honen bizia harrigarria izan zen eta haren lanak bazter guztietan estimatuak.

Iparamerikako Lehendakariaren eskutik, medalla eta diploma hartu zituen.

Berako herria hoinbertze maite eta goraipatu zuen seme ospetsu hau, Beratarrok ez dugu behar bada, mereziko lukeen bezala ezagutu eta estimatu.

* * *

Bigarren gizona erran dugu: D. Juan Errandonea Alzuguren. Beratarrontzat Zigardibereko Juanito.

Juanito Berako baserritarra zen eta baserria maite zuen. Nahiz Madrilen katedratiko eta Erroman doktore, barkazioak, uda eta negu, baserrian pasatuko zituen. Egunero Zigardiberetik elizarat eta elizatik Zigardiberera oinez, bidean kopetako izerdia kenduz, ikusiko genuen, edozein haur, gizon edo emakumekin, denboraz, azindaz edo arto lurraz mintzatuz gehiagokorik ikasi ez balu bezala.

Eta hor barna ere etzuen bere burua gehiegi agertu nahi izaten.

Orain dela 14 urte hil zen ustekabeen, gazte zelarik, 49 urtetan, Madri- len Unibertsitate Nagusiko Sumerio edo Ekialdeko kulturako Katedratiko zelarik.

Orduantxe argitaratua zuen liburu harrigarri bat: "Eden y Paraiso".

Pare gabeko liburua Biblia gaietan, Espainian inor ez bezala prestatua bai zegoen, Ekialdeko kulturaren eta hango hizkuntza zaharretan.

Harrituta gelditzen da bat zenbat hizkuntza zakizkien ikusita. Aipatu dugun liburu horretan garbi ageri da hizkuntza pila batez baliatu zela eta erabili ere erabiltzen zituela.

Italiera, Gaztelania, Nederlandera, Flamengera, Suediera, Errusiera, Turkiera, Txekiera... Eta hau, hizkuntza zaharrak aipatu gabe.

Testamentu Zaharra ongi sakontzeko, Latinetik hasi eta Greziera eta Hebraiera ikasi ondoren, Arabiera, Arameora, Acadiera, Sumeriera eta nork daki... berak ez baitzuen sekulan aitortzen. Horregatik nahi eta ez "Jaungoikuak bakarrik daki" erran bihar, zenbat hizkuntza erabiltzen zituen.

Behin baten berak kontatu zidan, udaran Zigardibereko gela txiki hartan, frantses edo ingeles eskola haurrei ematen zienian, hizkuntzaz edo gramatikaz piska bat nahasi omen zen. Ez da harritzekoa!

Habilidadade hainbat zaletasun bazuen. Apaiz gai zeneko, bere gisa eta inoren laguntzarik gabe, hizkuntzak ikasten hasi zen.

Gerra denboran, soldado zegoelarik, aldizkarietaz eta geroago gramatika batez baliatuz, Errusiera ikasi zuen.

Bertze aldi batean, bere lagunak, gramatika turko batekin ari zela arrapatu zuten.

Zenbait maisu kaxkarrek, makina bat aldiz erran digute euskaraz hitz egitea haurrak, traba egiten duela bertze hizkuntzak eta gramatikak ikasteko.

Joanitori galdetu behar...!

Joanito, Erroman Bibliako iturburuak eta sustraiak ongi bilatu nahian Ekialdeko kultura eta hizkuntza zaharretan sartu zen.

Eta horrela Sumerio ikasten saiatu zen. Berak dioenez, Sumerion sartzea da, gizatasunaren kulturaren histirian hasiera hasieran sartzea. Eta han euskararen kutsua edo arrastoa topatu zuen. Eta arrastoari segituz, ikerketa interesgarri bat egiten du.

“Analogias vascas en el vocabulario sumero-semitico”, izenburu horrekin, artikulo batzuek argitaratu zituen *Antologika Annu* delako aldizkari batean.

Lehenik bi hitz hartzen ditu: ITZAL eta ZULO 1953 handik bi urtetara bertze hitza: ATZAPAR.

Bi artikulu luze horietan Joanitoren hizkuntzatarako aberastasuna ageri da; Erabiltzen ditu: Akadiera, Hebraiera, Aramaiera, Ugaritiera, Arabiera, Siriera, Etiopiera eta Sumerioera.

Ez da harrizkoa alemaniar linguistek erran zutena: “Non gorde da orain artio gizon jakintsu hau”.

Artikulu horietan zera adierazten du: hitz horiek: ITZAL, ZULO, ATZAPAR, Sumerieran ere baduela eta horrek lexiko aldetik garrantzia baduela.

Horrekin ez du euskararen iturburua edo euskalerriaren sorterrria arrapatu duenik, erakutsi nahi, baina, gutxienez, arrasto bat badagoela, bai.

Hitz horiek Sumerieran, Acadieran eta bertze Semita hizkuntzatan aurkitzeak, zerbait erran nahi duela. Hor zer ikusi bat badagoela.

Bertze burutazio batzuek ere egiten ditu.

Zori txarrez gazterik hil zitzaigun gure Joanito. Behar bada, bide horretan sakonduz segituko zukeen eta nork daki zer aterako zukeen. Oraindik fruitu ematen ez baitzen hasi bertzerik egin. Eta guk gaur ezin erran noraino joanen ote zen.

Joanitorentzat gure oroipena, eta Berako herriarentzat eta euskerarentzat, betiko bihotz mina, horrelako gizon jakintsua, bere jakinduariaren fruitua ematen hasi orduko, galdu genuelako.